

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดในการผลิตผักปลอดสารเคมีระหว่างกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกรทั่วไปในเขตอำเภอวังน้ำเขียวจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพทั่วไปของการผลิตและการตลาดผักปลอดสารเคมี ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการผลิตผักปลอดสารพิษจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป (2) ศึกษาปัจจัยกำหนดความสำเร็จของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารเคมี (3) ศึกษาปัจจัยกำหนดความสำเร็จของเกษตรกรทั่วไปที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารเคมี (4) ศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยกำหนดความสำเร็จระหว่างกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปที่มีแนวปฏิบัติที่ดีด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารเคมี (5) จัดทำข้อเสนอแนะทางในการพัฒนาการผลิตและการตลาดสำหรับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

ประชากรเป้าหมายในการศึกษานี้คือเกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษในพื้นที่ 6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาในเชิงเปรียบเทียบผู้ผลิตที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปเพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาด โดยศึกษาผ่านกลุ่มตัวอย่างที่ใช้หลักการสุ่มเพื่อความเป็นตัวแทนของผู้ผลิตทั้งสองกลุ่มโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (random sampling) โดยใช้สูตรคำนวณของขนาดสิ่งตัวอย่าง (n) เพื่อความเป็นตัวแทน นอกจากนี้ยังศึกษาการเคลื่อนย้ายของสินค้าเข้าสู่ตลาดของสินค้าผักปลอดสารเคมีจากพื้นที่ที่ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้รับซื้อรายใหญ่โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 13 ราย ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จของผู้ผลิตทั้งสองกลุ่มใช้การวิเคราะห์ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย และการใช้ตัวแบบ Logit ในการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาด โดยการเรียงลำดับเพื่อเปรียบเทียบความสำคัญของปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จด้วย นอกจากนี้ในส่วนของคุณสมบัติผู้รับซื้อรายใหญ่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อการตีความสรุปผลประเด็นปัญหาด้านการผลิตและการตลาด เพื่อนำไปสู่การให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาด้านการผลิตและการตลาดต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 สภาพทั่วไปด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารเคมี

พื้นที่อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชผัก ไม้ผล เห็ดหอม และไม้ดอกกิ่งเมืองหนาว ด้วยเหตุนี้จึงได้รับการส่งเสริมจึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นแหล่งผลิตพืชผักปลอดสารเคมีที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ในปัจจุบันรัฐบาลได้อนุมัติโครงการปรับโครงสร้างและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตภาคการเกษตร เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าซึ่งหนึ่งในโครงการเป้าหมายสำคัญคือการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชผักเมืองหนาวของเกษตรกรอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้สามารถแข่งขันกับพืชผักที่นำเข้าจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศอาเซียนอื่นได้ รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกรให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการการผลิตและการตลาด ตลอดจนการสร้างรูปแบบการปลูกผักปลอดสารพิษที่ไม่เป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการใช้แรงงานในครอบครัวเพื่อทำให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารเคมีทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรที่รวมเป็นกลุ่มเกษตรกรโดยเฉลี่ยมีสมาชิก 1-3 คน เป็นส่วนใหญ่ ส่วนสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรทั่วไปโดยเฉลี่ยมีสมาชิก 4-6 คน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโดยทั่วไปจำนวนสมาชิกในครอบครัวเกษตรกรทั่วไปมีจำนวนมากกว่าครอบครัวเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

ในด้านของพื้นที่เพาะปลูกผักนั้นครอบครัวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีพื้นที่เพาะปลูกส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 2-2.9 ไร่ เช่นเดียวกับพื้นที่เพาะปลูกของครอบครัวเกษตรกรทั่วไป ในขณะที่ครอบครัวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกน้อยกว่า 1 ไร่ มีสัดส่วนที่ต่ำกว่ากลุ่มเกษตรกรทั่วไป แต่ในขณะที่ในกลุ่มที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากตั้งแต่ 4 ไร่ขึ้นไป กลับพบว่าเกษตรกรทั่วไปมีสัดส่วนที่สูงกว่าครอบครัวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทั่วไป

ส่วนในด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนระหว่าง 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน ส่วนในกลุ่มเกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่มี

รายได้เฉลี่ย 10,001 – 15,000 บาทต่อเดือน อย่างไรก็ตามแม้พบว่าเกษตรกรทั่วไปจะมีรายได้โดยเฉลี่ยสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะการกระจายของรายได้กลับพบว่ารายได้ของเกษตรกรทั่วไปมีความเหลื่อมล้ำกันมากกว่า

มูลเหตุจูงใจในการหันมาปลูกผักปลอดสารเคมีเปรียบเทียบกับระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป ซึ่งพบว่าในส่วนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมูลเหตุจูงใจหลัก ได้แก่ การส่งเสริมด้านการผลิตและตลาดจากภาครัฐ รองลงมาได้แก่ การส่งเสริมด้านการผลิตและตลาดจากภาครัฐกิจเอกชน ส่วนทางด้านเกษตรกรทั่วไปมูลเหตุจูงใจหลักมาจากการส่งเสริมด้านการผลิตและตลาดจากภาครัฐกิจเอกชน รองลงมาคือความประสงค์จะหารายได้เพิ่มเติมจากที่ดินและแรงงานที่ว่างอยู่

ในด้านลักษณะกรรมสิทธิ์การใช้ที่ดิน ที่ดินที่ใช้ในการปลูกผักปลอดสารพิษของทั้งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 เป็นที่ดินแบบ สปก. รองลงมาเป็นที่ดินจับจองใช้ประโยชน์จากที่ดินของรัฐและนำไปเสียภาษีบำรุงท้องที่ที่เรียกว่า ภ.บ.ท. โดยเกษตรกรทั้งหมดมีที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองในรูปโฉนดหรือ นส.3ก. เพียงประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น

ในด้านการประเมินปริมาณผลผลิตที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มผลิตได้พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อร้อยละ 70.32 ส่วนที่มีปริมาณการผลิตที่เพียงพอมีร้อยละ 23.68 เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรทั่วไป กลุ่มเกษตรกรทั่วไปมีผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการร้อยละ 80.28 ส่วนที่ผลิตได้เพียงพอมีเพียงร้อยละ 19.72 นอกจากนี้ในด้านความต่อเนื่องของผลผลิตพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 71.05 ไม่สามารถผลิตผลผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่กลุ่มที่ผลิตได้อย่างต่อเนื่องมีเพียงร้อยละ 28.95 ในทำนองเดียวกันเกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ร้อยละ 76.06 ก็ไม่สามารถผลิตผลผลิตออกมาได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่กลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่สามารถผลิตผลผลิตออกมาได้อย่างต่อเนื่องมีเพียงร้อยละ 23.94

สำหรับสาเหตุที่ผลผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการของตลาดหรือผลผลิตไม่ต่อเนื่อง สำหรับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเหตุผลสำคัญคือปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย ร้อยละ 63.16 รองลงมาเป็นเหตุผลด้านข้อจำกัดของเงินทุน ข้อจำกัดด้านแรงงานและข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีการผลิต คิดเป็นร้อยละ 42.11 36.84 และ 26.32 ตามลำดับ สำหรับในส่วนของเกษตรกรทั่วไปก็มีปัจจัยข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคสอดคล้องกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน

5.1.2 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จสูงสุด 5 อันดับแรกได้แก่ (1) ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย (2) การมีแนวปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานการผลิตผักปลอดภัย (3) การมีผลผลิตมีเพียงพอ (4) การมีผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง และ (5) ผลผลิตที่ได้มีการแบ่งปันไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

5.1.3 ปัจจัยกำหนดความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรทั่วไป

ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จสูงสุด 5 อันดับแรกได้แก่ (1) การมีผลผลิตที่เพียงพอ ผลผลิตออกสู่ตลาดต่อเนื่อง ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามความต้องการของผู้ซื้อ โดยทั้งสามปัจจัยมีสหสัมพันธ์กับความเร็จเท่ากัน รองลงมาได้แก่ (4) มีการวางแผนการผลิตโดยเกษตรกรเองและสมาชิกในครอบครัว และ (5) ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย

5.1.4 การเปรียบเทียบการดำเนินการด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดภัยระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป

1) ในด้านการผลิต เมื่อศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตผักปลอดภัยในพื้นที่อำเภอลำปางน้ำเขียวระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปโดยการสำรวจข้อมูลตามขั้นตอนแนวปฏิบัติของการผลิตผักอินทรีย์ตั้งแต่การวางแผนการผลิต ปริมาณผลผลิต แนวปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม การจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว การจัดการด้านคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลแยกส่วนเปรียบเทียบกลุ่มผลิตทั้งสองกลุ่มดังกล่าวโดยเปรียบเทียบตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ตารางที่ 4.14 แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นในประเด็นความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันในระบบการผลิตระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป โดยการเปรียบเทียบในแต่ละขั้นตอนของการผลิตตามลำดับคือ

1. ในขั้นการวางแผนการผลิตความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39) เกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญในระดับมากที่สุด (4.52)

2. ด้านปริมาณการผลิต สมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับการตั้งเป้าปริมาณการผลิตอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.10) ส่วนกลุ่มเกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญกับการตั้งเป้าปริมาณการผลิตอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มสมาชิกกลุ่มเกษตรกร

3. ด้านแนวปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม สมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับการดำเนินการตามแนวปฏิบัติที่ดีในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.34) ใกล้เคียงโดยสูงกว่าเล็กน้อยกับกลุ่มเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 4.26)

4. ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว สมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับการจัดการเก็บเกี่ยวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.74) ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.18) ซึ่งสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ย

5. ด้านคุณภาพของผลผลิตที่ตรงกับความต้องการของตลาด สมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญด้านคุณภาพของผลผลิตในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.84) ส่วนกลุ่มเกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญกับคุณภาพผลผลิตในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.29) ซึ่งสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ย

6. ด้านการดำเนินการการผลิตที่คำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม สมาชิกกลุ่มเกษตรกรให้ความสำคัญกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.37) ในขณะที่เกษตรกรทั่วไปให้ความสำคัญในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.07)

เมื่อทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยทางสถิติพบว่าประเด็นความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติด้านการผลิตของทั้งสองกลุ่มเกษตรกรที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ได้แก่ การให้ความสำคัญด้านการจัดการการผลิตหลังการเก็บเกี่ยว คุณภาพของผลผลิตที่ตรงกับความต้องการของตลาด และการดำเนินการด้านการผลิตที่คำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสองเรื่องแรกดังกล่าวข้างต้นเกษตรกรทั่วไปไม่มีความคิดในการถือปฏิบัติมากกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร แต่มีความคิดในการถือปฏิบัติในระดับต่ำกว่าในเรื่องในการดำเนินการผลิตที่คำนึงถึงความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

2) ในด้านการตลาด เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการตลาดในการผลิตผักปลอดสารเคมีระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป โดยกำหนดปัจจัยชี้วัดความสำเร็จด้านการตลาดประกอบด้วย ความสามารถในการเข้าถึงตลาด และการมีแนวปฏิบัติที่ดีกับผู้ร่วมค้าอันประกอบด้วยตลาดรองรับผลผลิต ราคาผลผลิต การมีธรรมาภิบาลในการค้า และการพัฒนาผู้ผลิตหรือเกษตรกร

การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านการตลาดระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรทั่วไปโดยเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติการมองประเด็นด้านการตลาดคล้ายกันหรือไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่มีประเด็นด้านการตลาดที่เกษตรกรทั้งสองกลุ่มมองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญคือประเด็นการมีตลาดรองรับผลผลิตผลผลิตที่ชัดเจนโดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเห็นด้วยในประเด็นนี้มีสัดส่วนที่สูงกว่า (ค่าเฉลี่ย 4.45) เกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.96) และประเด็นที่เกษตรกรสามารถขายผลผลิตให้ผู้บริโภคได้โดยตรงโดยประเด็นนี้กลุ่มเกษตรกรทั่วไปมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับประเด็นนี้สูงกว่า (ค่าเฉลี่ย 3.55) สมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.08) โดยทั้งสองประเด็นทางการตลาดที่กล่าวข้างต้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่.05

การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านราคาผลผลิตระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป โดยเกษตรกรทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติต่อการมองตลาดผลผลิตด้านราคาของผลผลิตแตกต่างกัน

และประเด็นที่มองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ มี 3 ประเด็นสำคัญคือ ประเด็นแรกคือ เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตด้วยตนเองซึ่งค่าเฉลี่ยความเห็นโดยเฉลี่ยของเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.34) สูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 2.79) ประเด็นที่สองคือ กลุ่มเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตซึ่งประเด็นนี้ทัศนคติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 4.47) สูงกว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 2.73) และประเด็นที่สาม ทัศนคติต่อการประกันราคาผลผลิต สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 4.21) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.58)

การเปรียบเทียบความคิดเห็นด้านการพัฒนาผู้ผลิตระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปใน 3 ประเด็นของการพัฒนาผู้ผลิตซึ่งพบว่าในประเด็นด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างผู้ผลิตด้วยกันเองในระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 4.24) มีสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.69) และประเด็นการจัดให้มีการฝึกอบรมให้เกษตรกรอย่างสม่ำเสมอในระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 3.79) มีสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป (ค่าเฉลี่ย 3.15) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปที่มีแนวปฏิบัติที่ดีที่ถือว่าประสบผลสำเร็จในการจัดการผลิตและการตลาดโดยอาศัยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จตามห่วงโซ่การผลิต พบว่าปัจจัยกำหนดความสำเร็จที่สำคัญสูงสุด 5 อันดับแรกสำหรับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ได้แก่ (1) ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย (2) การมีแนวปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานการผลิตผักปลอดภัย (3) การมีผลผลิตที่เพียงพอ (4) การมีผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง และ (5) ผลผลิตที่ได้มีการแบ่งปันไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ส่วนผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดของผู้ผลิตที่เป็นเกษตรกรทั่วไปพบว่าปัจจัยกำหนดความสำเร็จที่มีความสัมพันธ์สูงสุด 5 อันดับแรกได้แก่ (1) การมีผลผลิตที่เพียงพอ (2) ผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง (3) ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามต้องการของผู้ซื้อ (4) มีการวางแผนการผลิตโดยเกษตรกรเองและสมาชิกในครอบครัว และ (5) ผลผลิตเป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย

5.2 การอภิปรายผล

ผลการศึกษาเหตุจูงใจของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในการหันมาปลูกผักปลอดสารเคมีเป็นผลจากการส่งเสริมด้านการผลิตและตลาดจากภาครัฐเป็นสำคัญ ในขณะที่มูลเหตุจูงใจของเกษตรกรทั่วไปมาจากการส่งเสริมด้านการผลิตและตลาดของภาครัฐกิจเอกชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานศึกษาของศูนย์บริการวิชาการสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2548) ที่พบว่าเครือข่ายของเศรษฐกิจชุมชนที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ เครือข่ายทางการเงิน เครือข่ายทางธุรกิจ และเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้เครือข่ายทางสังคมแม้ไม่ได้มุ่งหวังรายได้ แต่ก็มีส่วนทำให้มีความสัมพันธ์ไปสู่กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนโดยปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวพบว่า ภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องมากที่สุดและยังพบว่าแกนนำของเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมีบทบาทมากที่สุดในการแก้ปัญหาและการพัฒนาของเครือข่าย สำหรับในส่วนของเกษตรกรทั่วไปที่มีมูลเหตุจูงใจมาจากบทบาทของภาครัฐกิจนั้นเนื่องจากกลุ่มนี้อาจเป็นเกษตรกรรายย่อยหรือรายใหญ่ที่มีจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก กลุ่มนี้ต้องการความมีประสิทธิภาพ ความอิสระและรวดเร็วในการตัดสินใจและดำเนินการ มีความผูกพันกับระบบตลาดและธุรกิจ ดังนั้นการตัดสินใจของเกษตรกรกลุ่มนี้จึงมีเหตุจูงใจมาจากภาครัฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของโมซิต ปันเปียมรัชฎ์ (2549) ที่ศึกษารูปแบบการเกษตรในอนาคตและความเข้มแข็งของเศรษฐกิจภาคการเกษตรท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

ในด้านการเติบโตของผลผลิตผักปลอดสารเคมีโดยเปรียบเทียบระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไป พบว่าอัตราการเติบโตของผลผลิตในกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีสัดส่วนที่สูงกว่าเกษตรกรทั่วไปในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีการสร้างเครือข่ายทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกื้อกูลกันที่นำไปสู่การลดลงของต้นทุนการผลิตและเข้าถึงตลาด ในขณะที่เดียวกันยังสามารถเข้าถึงประโยชน์ที่ได้รับจากภาครัฐในรูปแบบของการอุดหนุนต่างๆ ทั้งปัจจัยการผลิตและการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานทางการผลิตและตลาด รวมถึงการฝึกอบรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เกษตรกรทั่วไปที่มีการเติบโตของผลผลิตนั้นส่วนใหญ่มักเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีความสามารถด้านเงินทุน เทคโนโลยีและการบริหารจัดการ นอกจากนั้นเกษตรกรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะสามารถเข้าถึงตลาดได้ง่าย หรือมีความเสี่ยงด้านการตลาดต่ำโดยอาจเป็นไปได้ในลักษณะเกษตรแบบพันธะสัญญาหรือการมีทำเลที่ตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบด้านการผลิตจากเกษตรกรทั้งสองกลุ่มในประเด็นปริมาณและความต่อเนื่องของผลผลิตซึ่งพบว่าผลผลิตมีปริมาณไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่องตลอดทั้งปีซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุวรรณณี ศิริสังจวัฒน์(2542) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ผักปลอดภัยจาก

สารพิษของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และงานศึกษาของจตุรงค์ ทองมณีและคณะ(2555) จากงานศึกษาเรื่องการขยายผลการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอุปสรรคสำคัญต่อการกำหนดปริมาณและความต่อเนื่องของผลผลิตของกลุ่มผู้ผลิตทั้งสองกลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และภูมิอากาศไม่เอื้ออำนวย รองลงมาเป็นเหตุผลด้านข้อจำกัดของเงินทุน ข้อจำกัดด้านแรงงาน และข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีการผลิต ตามลำดับ

ในขั้นการดำเนินการด้านการผลิตทั้งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปส่วนใหญ่ต่างดำเนินการตามขั้นตอนของการผลิตพืชผักปลอดสารพิษที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จด้านการผลิตตามแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและตลาดสำหรับเกษตรกรอินทรีย์ อันประกอบด้วย การมีการวางแผนการผลิตในระดับฟาร์ม มีปริมาณผลผลิตที่เพียงพอ ผลผลิตมีความต่อเนื่อง มีแนวปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม เกือบเกี่ยวผลผลิตเฉพาะส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวที่เหมาะสม คุณภาพของผลผลิตและความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันในระบบ ตามผลการศึกษาของพันธิจิตต์ พรประทานสมบัติและศุภพร ไทยภักดี (2552) โดยพบว่ากลุ่มเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จมีผลผลิตที่เติบโตต่อเนื่องต่างดำเนินการตามขั้นตอนนี้ทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแนวปฏิบัติที่ดีในการผลิตระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปในประเด็นหลักด้านการผลิต ได้แก่ การควบคุมการผลิตให้เป็นไปตามแนวปฏิบัติในการผลิตผักปลอดสารเคมี การจัดการฟาร์มโดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศน์ การปรับปรุงบำรุงดินให้มีธาตุอาหารที่อุดมสมบูรณ์ และการฟื้นฟูธาตุอาหารในดินหรือบำรุงดินโดยอาศัยวัสดุคอกหรือใช้หรือวัสดุคอกในธรรมชาติพบว่า การดำเนินการตามประเด็นที่กล่าวข้างต้นของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีส่วนที่สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรทั่วไป แสดงให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายในรูปของกลุ่มเกษตรกรช่วยให้การดำเนินการด้านการผลิต ดำเนินไปในทิศทางที่ประสานสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคม และมีแนวโน้มที่จะเกิดความยั่งยืนในระบบการผลิตต่อไปในอนาคต

เมื่อพิจารณาแยกประเด็นเพื่อการเปรียบเทียบในด้านการจัดการผลผลิตและการตลาดสำหรับเกษตรกรทั้งสองกลุ่มพบความแตกต่างดังนี้

ด้านการผลิต จากผลการศึกษา สมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปที่ถือว่าประสบผลสำเร็จในด้านการผลิตผักปลอดสารเคมีในพื้นที่ศึกษาโดยใช้ตัวชี้วัดด้านการเติบโตของผลผลิตในช่วงเวลา 3 ปีที่ผ่านมา พบว่ากลุ่มที่ประสบผลสำเร็จตามเกณฑ์ชี้วัดดังกล่าวพบว่าเป็นกลุ่มผู้ผลิตที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเกษตรกรที่เน้นการใช้ปัจจัยการผลิตที่ผลิตเองในครัวเรือนหรือชุมชน ใช้การเพาะ

เมล็ดพันธุ์ฝักเอง ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก และในขั้นของการดำเนินการผลิตก็จะให้ความสำคัญกับการดำเนินการตามขั้นตอนคือ การวางแผนการผลิต การมีปริมาณผลผลิตที่เพียงพอ และต่อเนื่อง การมีแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการฟาร์มที่อาศัยความรู้และประสบการณ์ในการจัดการด้านธาตุอาหารในดิน และด้านศัตรูพืชโดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศน์ มีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเฉพาะส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้ มีการจัดการที่ดีหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต มีผลผลิตที่มีคุณภาพมาตรฐานตรงตามความต้องการของตลาด และระบบการผลิตมีความต่อเนื่องสัมพันธ์สูง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพันธุ์จิตต์ พรประทานสมบัติ และศุภพร ไทยภักดี (2552) ที่ได้ศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรต้นแบบ และสอดคล้องกับงานศึกษาของ นันทิยา หุตานวัตรและณรงค์ หุตานวัตร (2548) ที่ได้ศึกษากระบวนการทัศนของเกษตรกรยั่งยืนในเรื่องความเชื่อและกระบวนการคิดในการพึ่งตนเองด้านการผลิต และความเชื่อและกระบวนการคิดในด้านการพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศน์

ด้านการตลาด ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปซึ่งพบว่าเกษตรกรทั้งสองกลุ่มนำผลผลิตที่ตนเองผลิตได้ไปบริโภคในครัวเรือนก่อนการจำหน่าย ผลผลิตที่ขายส่วนใหญ่ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางโดยเฉพาะเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจะขายผลผลิตผ่านกลุ่มเกือบทั้งหมด ส่วนด้านความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติด้านการตลาดผักปลอดสารเคมีระหว่างเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปแม้ส่วนใหญ่จะไม่แตกต่างกัน แต่ก็มีประเด็นความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญอยู่บางประเด็น ได้แก่ การพึ่งตนเองด้านการตลาด การกำหนดราคาขายและการประกันราคาผลผลิตที่เกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญต่อประเด็นดังกล่าวข้างต้นสูงกว่าเกษตรกรทั่วไป ซึ่งผลของความคิดเห็นดังกล่าวจะถูกแปลงไปสู่แนวปฏิบัติในการรวมกลุ่มเพื่อลดข้อจำกัดด้านการตลาดและเพิ่มความมั่นคงด้านรายได้ที่ตอบสนองต่อแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2551-2554 ที่ผ่านมา และยุทธศาสตร์การพัฒนาการผลิตพืชผักปลอดสารเคมีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เป็นเป้าหมายของรัฐบาลที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันที่มุ่งส่งเสริมการรวมกลุ่มด้านการผลิตและการตลาดเพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้ให้แก่กลุ่มเกษตรกร

ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรพบว่า ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จสูงสุด 5 อันดับแรกได้แก่ ผลผลิตที่ได้เป็นไปตามมาตรฐานเกษตรปลอดสารพิษ การมีแนวปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานการผลิตผักปลอดสารพิษ การมีผลผลิตที่เพียงพอ การมีผลผลิตออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง และมีการแบ่งปันผลผลิตไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน สอดคล้องกับผลการศึกษาของพันธุ์จิตต์ พรประทานสมบัติ และศุภพร ไทยภักดี (2552) อรรณพ เรื่องกัลป์ปวงค์ (2555) และนารถพงศ์ พัฒนาพันธ์ชัยและคณะ (2551) ซึ่งนักวิจัยกลุ่มเหล่านี้

ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ที่ผลการศึกษาให้ข้อสรุปว่า ปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตประกอบด้วย การวางแผนการผลิตของฟาร์ม การมีผลผลิตที่เพียงพอ มีการปฏิบัติที่ดีในฟาร์ม การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาการผลิตและการจัดการการผลิตอย่างต่อเนื่อง การมีแนวปฏิบัติที่ดีและเป็นธรรมกับผู้ร่วมการค้าและมีการใช้หลักการประกันราคาเพื่อประกันความเสี่ยงด้านการตลาด

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จด้านการผลิตและตลาดระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารเคมีที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปพบว่าปัจจัยส่งเสริมความสำเร็จคล้ายคลึงกันแต่หากจะกล่าวถึงปัจจัยหลักที่ส่งเสริมความสำเร็จของเกษตรกรทั่วไปจะเน้นที่การมีผลผลิตที่เพียงพอและมีความต่อเนื่องตลอดทั้งปี รวมทั้งผลผลิตจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทั้งนี้เพราะเกษตรกรกลุ่มนี้จะต้องพึ่งพาตลาดทั้งตลาดในลักษณะตลาดขายส่งและขายปลีก โดยการหาตลาดเองในรูปแบบต่างๆ ในลักษณะตลาดแบบพันธะสัญญา และตลาดทั่วไปซึ่งการผลิตจะต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาดรวมถึงเงื่อนไขข้อกำหนดต่างๆ ซึ่งต่างจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่มีกลุ่มเป็นผู้จัดการด้านการตลาดนับตั้งแต่การกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการรับซื้อ ราคาและมาตรฐานผลผลิต จึงมีผลทำให้ช่วยลดความเสี่ยงด้านการตลาดลง อย่างไรก็ตามแม้กลุ่มเกษตรกรทั่วไปจะมีความเสี่ยงด้านการผลิตและตลาดสูงกว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรแต่การศึกษาพบว่ากลุ่มเกษตรกรทั่วไปก็มีความแตกต่างด้านความสามารถในการบริหารจัดการด้านการผลิตและตลาดสูงซึ่งสะท้อนออกมาให้เห็นในด้านความแตกต่างทางด้านรายได้และการเติบโตของผลผลิตในเกษตรกรกลุ่มนี้

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการดำเนินโครงการวิจัยและข้อค้นพบในการศึกษานี้มีข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและต่อการศึกษาวิจัยที่จะเกิดขึ้นต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อภาครัฐ

- 1.1 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรในพื้นที่ควรกำหนดให้มีหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอ มีหน้าที่ในการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตอย่างเป็นระบบทั้งการเพิ่มจำนวนกลุ่มเกษตรกร การสนับสนุนด้านทุนและเทคโนโลยี ควบคู่ไปกับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการตลาด เพื่อแก้ปัญหาสำคัญด้านการผลิตผักปลอดสารเคมีในพื้นที่ที่มีปริมาณการ

ผลิตที่ไม่เพียงพอเมื่อเทียบกับความต้องการของตลาด ทั้งนี้ควรพัฒนาฐานข้อมูลด้านการผลิตและการตลาดที่เป็นปัจจุบันและมีประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ในการวางแผนส่งเสริมและสนับสนุนด้านการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาด

1.2 หน่วยงานวิชาการด้านการเกษตรควรส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีการปลูกพืชผักอินทรีย์หรือผักปลอดสารเคมีให้สามารถผลิตได้อย่างต่อเนื่องในฤดูฝนและฤดูร้อนได้ดีขึ้นเพื่อให้การผลิตมีความต่อเนื่องไม่ขาดช่วงหรือขาดตลาดในบางฤดูผ่านการพัฒนาเมล็ดพันธุ์และเทคโนโลยีการปลูกโดยการประสานร่วมมือกับหน่วยงานวิชาการด้านการเกษตร เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนสาขาวิชาด้านเทคโนโลยีการผลิตพืช เป็นต้น ทั้งนี้อาจพิจารณาถึงกลยุทธ์การแบ่งสัดส่วนพื้นที่การผลิตผักปลอดภัยจากสารเคมีทดแทนผักปลอดสารเคมีในบางฤดูเพื่อรักษาตลาดผักไม่ให้อุยกแย่งตลาดผักจากสินค้าผักต่างพื้นที่หรือผักจากต่างประเทศ

1.3 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรมีมาตรการอย่างจริงจังในการตรวจสอบคุณภาพผลผลิตและการออกไปประกันคุณภาพผลผลิตที่ตรงกับคุณภาพที่แท้จริงของผลผลิต ทั้งนี้เพื่อสร้างความมั่นใจต่อผู้บริโภคและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อผลผลิตของพื้นที่ ทั้งนี้จะเป็นการช่วยเพิ่มความต้องการผลผลิตของพื้นที่ด้วย

1.4 ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกผักอินทรีย์หรือผักปลอดสารเคมี ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงคมนาคม และกระทรวงมหาดไทย ควมร่วมมือกันในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการผลิตและการตลาดผักอินทรีย์ผักปลอดสารพิษเพื่อลดต้นทุนทางการผลิตและการตลาด เพื่อให้ราคาปลายทางถูกลงและเพิ่มอำนาจการแข่งขันกับผลผลิตพืชผักที่มาจากต่างประเทศโดยเฉพาะที่มาจากประเทศจีนและประเทศเพื่อนบ้าน

1.5 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มผลิตทั้งที่มีการก่อตั้งกลุ่มอยู่ก่อนและกลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่ให้มีความเข้มแข็งด้วยการให้การอุดหนุนการจัดตั้งกลุ่ม การฝึกอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ศึกษาดูงานจากกลุ่มที่มีแนวปฏิบัติที่ดีและประสบผลสำเร็จในการบริหารจัดการเพื่อลดต้นทุนในการบริหารจัดการกลุ่มและจูงใจให้เกษตรกรทั่วไปเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มมากขึ้น

1.6 หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีเครื่องมือหรือกลไกในการติดตามตรวจสอบ และการป้องกันการค้าที่ไม่เป็นธรรมในห่วงโซ่อุปทานผักอินทรีย์และผักปลอดสารเคมี เพื่อให้การดำเนินการผลิตดำเนินไปได้อย่างเป็นธรรมตามหลักธรรมาภิบาล และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการผลิตและตลาด

1.7 ภาครัฐควรมีเครื่องมือหรือกลไกในการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันการทุ่มตลาด หรือวิธีการขายสินค้าต่ำกว่าต้นทุนที่แท้จริงเพื่อทำลายกลุ่มผู้ผลิตที่เป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผัก ภายในประเทศจากผู้ผลิตในต่างประเทศโดยเฉพาะจากประเทศจีนที่พบว่าในปัจจุบันขายสินค้าพืชผัก ชนิดเดียวกันในราคาถูกลงกว่าพืชผักชนิดเดียวกันกับที่ผลิตในแหล่งผลิตในพื้นที่ศึกษากว่าร้อยละ 50 โดยวิธีการบังคับให้ระบุแหล่งผลิตและมาตรฐานสินค้า

1.8 ภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือในการให้คำปรึกษาในด้านการผลิตและตลาดต่อ เกษตรกรรายย่อยในการพัฒนาการผลิตและการทำสัญญากับผู้ซื้อในลักษณะเกษตรแบบพันธะสัญญา เพื่อไม่ให้เกษตรกรรายย่อยถูกเอาเปรียบหรือไม่สามารถดำเนินการได้ตามพันธะสัญญากับ บริษัทเอกชน

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นระดับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วน ตำบลในพื้นที่ศึกษาควรส่งเสริมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการตลาดรองรับผลผลิตพืชผักจาก เกษตรกรเช่นการพัฒนาตลาดพืชผักในบริเวณชุมชน พร้อมๆ กับการส่งเสริมการบริโภคผักปลอดภัย ในชุมชน

2.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อการผลิต และการตลาด แต่ให้คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยใช้เครื่องมือของท้องถิ่น เช่น ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษี เฉพาะต่างๆ

2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและเสริมสร้าง บรรยากาศการท่องเที่ยวให้สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนกรุงเทพมหานครและคนเมืองได้ตลอด ทั้งปีโดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพซึ่งจะส่งผลเชื่อมโยงกระตุ้น ความต้องการบริโภคพืชผักในพื้นที่ มากขึ้นด้วย

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรทำการศึกษาในเชิงเจาะลึกถึงรูปแบบการผลิต การบริหารจัดการและการใช้ เทคโนโลยีการผลิตจากผู้ผลิตที่ประสบผลสำเร็จที่มีผลผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ซื้อ และมีความต่อเนื่องในการผลิตทั้งจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรทั่วไปที่มีความ เข้มแข็ง

3.2 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างต้นทุนและผลตอบแทนระหว่างสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งและที่จะต้องได้รับการพัฒนา และระหว่างเกษตรกรทั่วไปรายใหญ่ที่เข้มแข็งและเกษตรกรรายย่อยทั่วไป เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรผู้ผลิตพืชผักต่อไป

3.3 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างต้นทุนและผลตอบแทนพืชผักเมืองหนาวที่มีแหล่งผลิตในประเทศจีนแต่มีตลาดขายในประเทศไทยกับเกษตรกรผู้ผลิตในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและบริหารจัดการผลิตไม่ให้เกิดการแย่งตลาดพวกลิ้นค้าพืชผักที่มาจากต่างประเทศ

